

SECȚIUNEA V / Panel V:
INSTRUMENTE EDUCAȚIONALE
DE PROMOVARE A VALORILOR /
THE APPLICATION OF EDUCATIONAL TOOLS
IN FOSTERING AND PROMOTING VALUES

INSTRUMENTE EDUCAȚIONALE PENTRU CUNOAȘTEREA ȘI
PROMOVAREA PATRIMONIULUI CULTURAL DIN ROMÂNIA

Elena ARDELEAN,

*lect. dr., Facultatea de Teologie Ortodoxă,
Secția artă sacră, Universitatea „Al.I. Cuza” din Iași, România,
elardelean@yahoo.fr*

Summary

Cultural heritage is a non-renewable asset, the conservation, protection, restoration and enhancement of which belongs to society as a whole. The relationship and attitude of young adolescents towards the elements of cultural heritage become topics of interest, not only for the purpose of knowing this generation, but especially from the perspective of cultural policies related to local, national and world heritage. However, in order to achieve a greater commitment to heritage among young people, it is essential that they be known, motivated and identified with those educational tools that resonate in their consciences. This participatory approach to heritage is based on various approaches and means of expression, from the most traditional to the most innovative.

Keywords: *cultural education program, youth and Cultural heritage.*

• Patrimoniul cultural – moștenire pentru generațiile viitoare

Patrimoniul cultural constituie moștenirea noastră comună primită de la generațiile anterioare și pe care avem datoria să o transmitem generațiilor viitoare. Este un depozit de neînlocuit de cunoștințe și o resursă valoroasă pentru creșterea economică, ocuparea forței de muncă, coeziune

și integrare social prin crearea de locuri de muncă locale și prin promovarea unei înțelegeri comune și a unui sentiment de apartenență la comunitate.

În ultimele decenii, patrimoniul cultural a căpătat o accepțiune mai largă, incluzând și patrimoniul intangibil, peisajele naturale, urbane și rurale, patrimoniul digital și cinematografic. Convenția-cadru a Consiliului Europei privind valoarea patrimoniului cultural pentru societate (Faro, 2005) oferă cea mai cuprinzătoare definiție a patrimoniului cultural, definiție care ia în calcul dimensiunile tangibilă, intangibilă și digitală într-o manieră holistică:

„Patrimoniul cultural constituie un ansamblu de resurse moștenite din trecut, pe care oamenii le consideră, făcând abstracție de regimul de proprietate a bunurilor, drept o reflectare și o expresie a valorilor, credințelor, cunoștințelor și tradițiilor lor, aflate într-o continuă evoluție. El cuprinde toate aspectele mediului rezultate din interacțiunea dintre oameni și locuri de-a lungul timpului”¹.

Patrimoniul cultural este un bun al tuturor, însă este o resursă limitată și este amenințat cu deteriorarea, uitarea sau pierderea iremediabilă nu doar din cauza scurgerii timpului, neglijenței, abandonului, acțiunilor iresponsabile, actelor teroriste, ci și din cauza lipsei de educație și de informare a societății. În prezent, un aspect deosebit de important în strategiile de conservare a patrimoniului cultural îl constituie sensibilizarea și educarea societății și în special a tinerei generații². Ignorați multă vreme de politicile publice, tinerii au devenit, în ultima perioadă, un segment de populație important la nivel european și internațional, mai ales datorită rolului tot mai relevant pe care îl joacă în lumea contemporană

Educația pentru cunoașterea patrimoniului cultural în rândul tinerei generații nu este, însă, deloc ușoară. Pentru a obține un angajament mai mare al tinerei generații față de patrimoniul cultural, este esențial ca această generație să fie cunoscută, să îi fie cunoscute așteptările, să se identifice factorii care o motivează și să se adopte instrumentele specifice.

¹ Council of Europe. *Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society*. Faro, 2005, <https://rm.coe.int/1680083746>.

² Consiliul Europei. *Strategia patrimoniului cultural european pentru secolul XXI*. 2018, <https://patrimoniu.ro/images/ST21-ROMANA.pdf>

• **Atitudinea tinerilor față de patrimoniul cultural**

Nevoia de păstrare și transmitere a patrimoniului cultural generațiilor viitoare poate fi în contradicție cu nevoia tinerilor adolescenți de a se exprima ca individualitate, de a-și manifesta potențialul artistic și creativ, de a exprima adeziunea de un anumit sistem de valori sau grup de apartenență.

În dorința de afirmare a propriei personalități, de respingere a modelelor impuse, de manifestare a creativității și a maximului de potențial intelectual și artistic, tinerii adolescenți sunt predispuși spre negare și respingere rapidă a tot ceea ce este vechi și spre acceptare la fel de rapidă a ceea ce este nou.

În acest context general a apărut necesitatea cunoașterii tinerilor adolescenți din România, a stilului lor de viață, a preferințelor, a gustului, a așteptărilor lor față de oferta culturală din spațiul public și non-public, dar și a atitudinii lor față de patrimoniul cultural național.

Este esențial să se creioneze un portret al tinerilor adolescenți și al modului lor de interacțiune cu patrimoniul cultural, pentru a identifica cele mai bune instrumente de comunicare din perspectiva elaborării proiectelor, a programelor și a politicilor de protejare și promovare a patrimoniului cultural național.

În acest sens, un studiu deosebit de interesant și util a fost realizat în România de Institutul Național pentru Cercetare și Formare Culturală în 2018 pe un eșantion reprezentativ la nivel național, care a inclus populația cu vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani. Obiectivele studiului au fost, printre altele, și identificarea gradului de cunoaștere și înțelegere a patrimoniului cultural și atitudinea față de cultură a tinerilor, pe categorii de vârstă. Volumul eșantionului a fost de 900 de persoane, cu o eroare maximă de 3,2% la un nivel de încredere de 95%³.

În ceea ce privește atitudinea tinerilor față de patrimonial cultural, studiul a scos în evidență faptul că gradul de cunoaștere a patrimoniului cultural din România este relativ ridicat în rândul tinerilor adolescenți, majoritatea acestora (58%) fiind familiarizați cu acest concept, însă procentul destul de ridicat (36%) al tinerilor care nu au auzit vreodată despre patrimoniul cultural explică o nevoie ridicată de informație pe acest subiect. Din această perspectivă, se recomandă creșterea nivelului de

³ Luciana Anăstăsoaie et al. *Tinerii și Patrimoniul Cultural*. București: Editura Universul Academic, 2018, p. 10.

informare generală despre patrimoniul cultural în spațiul public, mai ales în rândul acestor tineri adolescenți⁴.

Atitudinea tinerilor față de patrimoniul cultural este în general una de protejare, de mândrie și de responsabilitate. Adolescenții sunt foarte conștienți că fiecare dintre noi suntem responsabili de protecția obiectivelor de patrimoniu și manifestă o atitudine proactivă și implicată în protejarea acestora. Această atitudine se evidențiază prin faptul că sunt dispuși să se implice în diferite acțiuni de voluntariat în scopul protejării patrimoniului cultural și vor să reacționeze în cazul în care sunt martorii unei acțiuni de agresiune/ distrugere a patrimoniului și cer sancționarea celor vinovați⁵.

O altă concluzie a studiului a fost aceea că, atunci când doresc să afle mai multe informații despre patrimoniul cultural, tinerii adolescenți preferă căutarea pe internet, fie pe motoare de căutare (Google), fie pe rețele de socializare (Facebook). Frecvența cu care tinerii adolescenți folosesc internetul arată impactul cultural al acestuia asupra consumului cultural din rândul tinerilor⁶.

- **Educația tinerei generații pentru cunoașterea patrimoniului cultural – proiecte de succes**

Multa vreme, relația dintre patrimoniul cultural și educația tinerei generații s-a manifestat sub forma unor vizite pasive la monumente sau muzee și s-a limitat la observarea monumentelor istorice sau artefactelor, tururi cu ghid axate pe cronologia evenimentelor istorice, fără nicio relevanță pentru experiența de viață a tinerilor.

În perioada actuală, educația pentru patrimoniu reprezintă o abordare a procesului de învățare bazată pe ideea că patrimoniul oferă tinerilor posibilitatea de a participa la experiențe care îi ajută să acumuleze noi informații, să dobândească abilități intelectuale și o gamă largă de competențe, care le măresc capacitatea de păstrare și îmbunătățire a societății în general și a stilului de viață, în particular.

Atât pe plan european, cât și pe plan național au fost lansate mai multe proiecte/platforme în scopul cunoașterii, de către tânăra generație, a valorilor patrimoniului cultural.

⁴ *Ibidem*, p. 24.

⁵ *Ibidem*, p. 25.

⁶ *Ibidem*, p. 28.

La nivelul Uniunii Europene:

- **eTwinning**⁷ – comunitatea școlilor din Europa și din țările partenere vecine – este o acțiune care se adresează tuturor școlilor din învățământul preuniversitar, tuturor profesorilor, indiferent de disciplina predată. La această acțiune participă profesori din 36 de țări europene și 8 țări vecine. eTwinning este o platformă digitală finanțată de Comisia Europeană prin intermediul Programului Erasmus+, disponibilă în 29 de limbi reunind peste 654.000 de cadre didactice din peste 205.000 de școli. Utilizatorii beneficiază de o gamă variată de informații publice despre modalitățile de participare la activitățile eTwinning, informații ce prezintă avantajele acțiunii și oferă surse de inspirație pentru proiectele de colaborare. Profesorii înscriși pe platformă au acces la o secțiune privată, denumită eTwinning Live, care reprezintă interfața cu comunitatea: prin intermediul său, aceștia au posibilitatea să găsească parteneri, să interacționeze, să colaboreze în proiecte și comunitatea școlilor din Europa și din țările partenere vecine – este o acțiune care se adresează tuturor școlilor din învățământul preii care lucrează împreună în cadrul unui proiect, au acces la un spațiu de colaborare privat, destinat exclusiv respectivului proiect, denumit TwinSpace⁸.

Prin intermediul platformei eTwinning, profesorii și elevii au ocazia să prezinte patrimoniul Europei sub forma unui mozaic bogat și variat de expresii culturale. Elevii din eTwinning pot descoperi credințele, valorile și cunoștințele strămoșilor, precum și civilizațiile care le-au creat sau au interacționat cu acestea, colaborând cu colegii din alte țări, făcând schimb de idei, discutând, învățând și prezentând patrimoniul cultural al Europei. eTwinning poate juca un rol fundamental în protejarea fantasticei diversități culturale a lumii prin intermediul cooperării internaționale. Patrimoniul cultural este un subiect vast, iar activitățile legate de acesta sunt mereu prezente în proiectele eTwinning.

Cartea eTwinning „Învățând din trecut, ne proiectăm viitorul: patrimoniul cultural european prin eTwinning”⁹, disponibilă în 27 de limbi, este un cadou oferit profesorilor care consideră patrimoniul cultural o cale

⁷ <https://www.etwinning.net/>

⁸ https://www.etwinning.net/eun-files/eTwinning%20book_RO.pdf

⁹ <https://www.etwinning.net/ro/pub/highlights/learning-from-the-past-design.htm>

de a introduce istoria și noțiuni de patrimoniu cultural la clasă într-un mod atractiv. Dacă muzeele joacă un rol important în îmbunătățirea percepției asupra patrimoniului cultural, profesorii au o poziție privilegiată, ajutându-i pe elevi să-și descopere trecutul, să învețe de la înaintași și să-și construiască viitorul.

În România, în cadrul programului Erasmus+, acțiunea eTwinning este coordonată de Institutul de Științe ale Educației și a derulat, în domeniul cunoașterii patrimoniului cultural, diverse proiecte.

Rapoartele de monitorizare *eTwinning* publicate o dată la doi ani, fac bilanțul realizărilor cheie ale acțiunii, precum și al domeniilor care reclamă o dezvoltare suplimentară, în urma analizei unui sondaj pe scară largă, la care au participat respondenți eTwinning. Raportul din 2019¹⁰ demonstrează că eTwinning are un efect pozitiv atât asupra domeniilor educaționale ale predării și învățării, cât și, la un nivel mai profund, asupra unor domenii precum dezvoltarea sentimentului de identitate, creșterea încrederii în capacitățile proprii și stimularea cetățeniei, atât la nivel național, cât și european.

În premieră, în perioada pandemiei provocată de Covid-19, pe 20 aprilie 2020, eTwinning a lansat grupul „eTwinning at Home – eTwinning in times of school closure”¹¹ („eTwinning acasă – eTwinning în vremea școlilor închise”), în cadrul căruia este prezentată o colecție de materiale motivante, culese din întreaga comunitate. Paginile grupului vor găzdui, pe perioada când școlile rămân închise, mărturii ale profesorilor, activități de colaborare online, îndrumătoare pe diverse teme, precum și o serie de exemple practice de activități provenind din proiecte. eTwinners-ii înscriși vor putea participa și la evenimente online, unde vor putea învăța și disemina metode de predare la distanță.

- **Europeana**¹² este platforma europeană a patrimoniului cultural digital. Europeana îi poate ajuta pe profesori să introducă practici inovatoare în predare, să elaboreze activități de învățare atractive și să-și dezvolte competențele culturale și digitale. Site-ul oferă acces online gratuit la peste 50 de milioane de articole digitalizate, prove-

¹⁰ Anne Gilleran. *eTwinning in an era of change -Impact on teachers' practice, skills, and professional development opportunities*. Brussels, 2019, as reported by eTwinners http://files.eun.org/etwinning/eTwinning-report-2019_FULL.pdf

¹¹ <https://groups.etwinning.net/113665/home>

¹² <https://www.europeana.eu/en>

nind din peste 3.700 de muzee, arhive, biblioteci și galerii din întreaga Europă. Colecțiile sale cuprind o gamă uriașă de conținut din 43 de țări, în 23 de limbi, pe teme și mijloace diferite, incluzând opere de artă, fotografii, modele vestimentare, imagini 3D, hărți, ziare etc. Aceste articole digitale oferă nenumărate ocazii de a intra în contact cu fenomenele specifice patrimoniului cultural și de a interpreta patrimoniul în scop educative. În plus, circa 20 de milioane de articole din colecții au licență deschisă și pot fi integrate ușor și gratuit în aplicații, jocuri, platforme și servicii online.

- **Europa Creativă**¹³ - Programul Europa Creativă este gestionat de Comisia Europeană și de Agenția Executivă pentru Educație, Audiovizual și Cultură din Bruxelles.

Europa Creativă urmărește promovarea diversității lingvistice și culturale în Europa și consolidarea competitivității sectoarelor culturale și creative. Se acordă granturi în vederea sprijinirii colaborării în rețele transfrontaliere, a parteneriatelor și a activităților de învățare reciprocă, pentru a consolida capacitatea sectoarelor de a opera în afara granițelor țării și pentru a le ajuta să facă față provocărilor precum trecerea la era digitală, globalizarea și fragmentarea piețelor europene.

Europa Creativă are 3 subprograme: Media, Cultura și o componentă transversală dedicată garantării creditelor bancare pentru sectoarele culturale și creative și cooperării în domeniul politicilor culturale (disponibilă începând cu 2016).

La nivel național, Biroul Europa Creativă România oferă informații și asistență tehnică gratuite pentru operatorii care doresc să acceseze această finanțare.

La nivel național:

- **„Patrimoniul pentru următorul secol**¹⁴ sau **„Patrimoniul100”**, este un proiect inițiat de Institutul Național pentru Cercetare și Formare Culturală, finanțat de Guvernul României prin Ministerul Culturii în cadrul programului de proiecte, manifestări și acțiuni dedicate Centenarului Marii Uniri (1918-2018) și al Primului Război Mondial.

¹³ https://www.europa-creativa.eu/europa-creativa-eu_doc_15_despre-programul-europa-creativa_pg_0.htm

¹⁴ <https://patrimoniul100.ro/>

Principalele obiective ale studiului au vizat identificarea situației actuale cu privire la informațiile despre patrimoniul cultural oferite în cadrul școlilor și identificarea principalelor metode pe care cadrele didactice le găsesc utile cu privire la prezentarea către elevi, în viitor, a informațiilor despre patrimoniul cultural.

Pentru a atinge obiectivele, echipa Patrimoniu100 a creat și a publicat resurse educaționale open source destinate atât cadrelor didactice, cât și elevilor. Două instrumente de lucru foarte importante, *Caietul de lucru pentru profesori* și *Caietul de lucru pentru elevi*, sunt realizate și adaptate pe baza ghidului de resurse educaționale despre Patrimoniul Mondial pentru profesori, pregătit în cadrul Proiectului educațional al tineretului pentru Patrimoniul Mondial din cadrul UNESCO și intitulat „Patrimoniul Mondial în Mâini Tinere – Un ghid de resurse educaționale pentru profesori”¹⁵. Activitățile prezentate în cadrul Caietelor de lucru pot fi adaptate și dezvoltate în funcție de specificul local și de nevoile elevilor.

Dacă în anul 2018 Proiectul și-a propus o campanie națională de conștientizare și educare privind necesitatea protejării patrimoniului cultural național și a combaterii vandalismului asupra monumentelor istorice, în anul 2019 campania a apelat la instrumente de educație alternativă (realitatea augmentată, noile tehnologii și forme de media, instrumentele digitale de educație interactivă și arta digitală), se adresează în primul rând tinerilor și și-a propus să genereze o schimbare de atitudine, dezvoltând rezultatele obținute în prima etapă a proiectului.

Proiectul desfășurat în 2019 a conținut, printre activitățile de formare și informare, organizarea unui concurs de fotografii pentru echipe de elevi (ciclul gimnazial și liceal) și cadre didactice, cu tematica obiectivelor de patrimoniu imobil. Concursul s-a desfășurat în perioada 23 septembrie – 23 octombrie 2019, online pe pagina de Facebook a proiectului și pe pagina web www.patrimoniu100.ro.

• Proiectul „**Lecțiile patrimoniului**”¹⁶, finanțat de Administrația Fondului Cultural Național, a urmărit realizarea de instrumente inovatoare pentru promovarea valorii educaționale a patrimoniului material ca abordare de conștientizare a nevoii de protejare și promovare a acestuia, pentru cetățeni și pentru dezvoltarea orașului. Proiectul face parte din platforma

¹⁵ <http://whc.unesco.org/uploads/activities/documents/activity-54-19.pdf>

¹⁶ <https://culturaineducatie.ro/proiecte-2/lectiile-patrimoniului/>

„Susține cultura în educație”, care își propune să susțină realizarea unor programe culturale cu o dimensiune educațională în România, prin dezvoltarea unei rețele de profesioniști și organizații și a unor resurse despre practici și politici publice în domeniu. Prin dezvoltarea de materiale educaționale și implicarea efectivă a instituțiilor publice de cultură care găzduiesc, încorporează sau administrează un patrimoniu cultural material semnificativ, proiectul a contribuit direct la crearea condițiilor de dezvoltare și diversificare a publicului acestora și a creat un model de bună practică pentru alți operatori culturali.

Printre alte activități, au fost organizate trei întâlniri de comunitate, pe teme conexe promovării patrimoniului cultural material în cheie educațională:

- relația dintre patrimoniu și identitatea locului și cum transferăm această cunoaștere către copii și tineri;
- abordări de lucru între școli și muzee, cu sprijinul ONG-urilor culturale și a muzeelor;
- rolul cărții tipărite despre patrimoniu pentru educația copiilor și a tinerilor.

La finalul proiectului s-a organizat, pe lângă evenimentul final, pentru publicul interesat – mai ales cadre didactice și ONG-uri culturale – și o întâlnire cu reprezentanți ai instituțiilor culturale care au discutat proiecte comune de programare comună și promovare în rândul școlilor și au fost instruite să folosească materialele elaborate în cadrul proiectului.

▪ Campania „**Cronicari digitali**”¹⁷ a fost demarată în luna iulie 2018, cu scopul de a ajuta tânăra generație să își regăsească identitatea, prin revendicarea și înțelegerea trecutului. Institutul Național al Patrimoniului și Zaga Brand și-au propus să șteargă decalajul de comunicare dintre generații prin repovestirea mesajului cultural într-un limbaj prietenos pentru vârsta digitală¹⁸. Mesajul inițiatorilor acestui proiect a fost: „Simplificăm limbajul, aducem Facebook Live-urile și Insta Story-urile la rang de artă, postăm fotografii pe wall și invităm influenceri să povestească trecutul pentru viitor”. Acestui proiect i s-au alăturat parteneri editoriali, sponsori, organizații și branduri românești.

¹⁷ <https://cronicaridigitali.ro/despre-proiect/>

¹⁸ <https://cronicaridigitali.ro/descopera-patrimoniul/>

Uniți sub sloganul „Împreună facem viral patrimoniul cultural”, comunitățile de tineri activi pe Instagram au popularizat hashtagul oficial #cronicaridigitali, astfel încât, prin conținut vizual și digital storytelling, care dezvăluie secretele unor obiective de patrimoniu mai puțin cunoscute în România, proiectul a ajuns până acum la aproximativ 2 milioane de urmăritori. Echipe mixte formate din 42 de instagrammeri, bloggeri și jurnaliști au parcurs 13 962 de kilometri în căutarea locurilor care merită să fie povestite în digital, vizitând 166 de obiective de patrimoniu cultural: de la mori de apă încă funcționale după sute de ani, castele sau conace până la foste închisori comuniste. Mesajul tinerei generații către tânăra generație, dar și către ceilalți membri ai societății este acesta:

„Poate că vârsta ne desparte, dar trecutul MEU e și AL TĂU. La fel și viitorul.

Gândește-te o clipă:

Poți să știi unde te îndrepti fără să știi de unde vii?

Poți să faci parte dintr-o comunitate fără să știi în ce crede?

Poți să te găsești pe tine dacă nu știi cum au fost ai tăi?”

Campania „**Cronicari digitali**” a înregistrat un succes uriaș, iar recunoașterea a venit și prin câștigarea, în 2018, a Trofeului pentru cea mai bună campanie de Digital PR la IAB MIXX Awards, singurul festival internațional exclusiv de digital din România¹⁹.

În luna mai 2020 a fost lansată competiția foto #CronicariDigitali „Heritage Instameet – Patrimoniu personal”. Acțiunea este 100% online și aduce în prim-plan importanța amintirilor și obiectelor cu valoare sentimentală, care ajută întreaga comunitate să treacă mai ușor peste izolarea necesară în această perioadă de pandemie.

▪ Școala de la Piscu

Având ca principiu sloganul: „Pentru a putea supraviețui, patrimoniul cultural are nevoie de dragoste!”, Școala pe la Piscu, apărută la inițiativa și prin eforturile unei familii de artiști (Adriana și Virgil Scripcariu), își propune să contribuie la formarea unor generații mai conștiente de moștenirea culturală a României și mai atașate de acest frumos martor al istoriei. Această fundație desfășoară numeroase proiecte de promovare a patrimoniului cultural local și românesc, în general, adresat în special copiilor dar și adulților. Printre inițiative se numără organizarea de ateliere, tabere de creație, școli de vară, întâlniri, publicare de cărți despre patrimoniul cultu-

¹⁹ <https://www.mixxawards.ro/campaign/214/zaga-brand/cronicari-digitali>

ral pe înțelesul tuturor, o școală primară cu specific de patrimoniu²⁰, proiecte de cercetare antropologică, realizarea unei platforme culturale online²¹.

Pe lângă realizările enumerate anterior, remarcabila inițiativă a obținut o însemnată recunoaștere: sistemul educațional din România a început să arate o adevărată preocupare față de aceste subiecte – fie profesori care fac vizite de studiu cu elevii la Piscu, fie sunt solicitate materiale educaționale specifice (editate și utilizate la Școala Piscu) care să sprijine elevii, dar și profesorii în înțelegerea elementelor de patrimoniu cultural național sau patrimoniul UNESCO din România²² (material, imaterial etc.) și care a intrat deja în curricula a 20 de școli din țară interesate de subiect.

Mai mult, există o propunere de curiculă la nivel național, însă aceasta trebuie să intre în procesul de diseminare și feed-back din partea celor care o prezintă la clasă, iar perspectiva este de a o introduce măcar în programele opționale avizate.

În final, patrimoniul cultural este un bun neregenerabil a cărui conservare, protecție, restaurare și punere în valoare revine societății în ansamblu. Atitudinea tinerei generații față de elementele de patrimoniu cultural a devenit, în ultimii ani, subiect de interes din perspectiva politicilor culturale referitoare la patrimoniul local, național și mondial. Pentru a obține un angajament mai mare față de patrimoniu în rândul tinerilor, este esențial ca așteptările acestora să fie cunoscute, să fie analizați factorii care îi motivează, să se apeleze la abordări specifice acestei categorii de vârstă. Instrumentele și rețelele digitale – în special internetul – oferă multiple posibilități pentru noi căi de acces care încurajează interactivitatea. În plus, măsurile adecvate îi pot încuraja pe tineri să înceapă sau să dezvolte practici noi care includ patrimoniul cultural.

²⁰ <https://scoalaagatonia.piscu.ro/index.html>

²¹ <http://piscu.ro/>

²² <http://edupatrimoniu.piscu.ro/carti-patrimoniu/>